

Prof. dr hab. inż. arch. Elżbieta Przesmycka

Kraków 28.08. 2023r

Wydział Architektury i Sztuk Pięknych
Krakowska Akademia im Andrzeja Frycza Modrzewskiego
ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. kraj. Daria Mikołajów, pt. „Współczesne tendencje w kształtowaniu ogrodów przy szpitalach i innych obiektach leczniczych Stanach Zjednoczonych i Europie oraz ich kontekst historyczny” napisanej na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej pod kierunkiem Pani prof. dr hab. inż. arch. prof. dr hab. inż. arch. Marzanny Jagiełło.

Podstawa opracowania recenzji:

-Zlecenie Pana prof. dr hab. inż. arch. Rafała Czernera, Przewodniczącego Rady Dyscypliny naukowej Architektura i urbanistyka W1/4020/24/2023 z dnia 17.05.2023 r.

-Egzemplarz wydruku komputerowego pracy doktorskiej w wersji papierowej i elektronicznej

-Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 859 i 1311).

-Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2017, poz. 1789).

1. Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana praca doktorska wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Marzanny Jagiełło na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej -została ukończona w 2023 roku. Dysertacja ma formę wydruku komputerowego oprawionego w twardą oprawę. Zawiera 331 stron tekstu. Podzielona jest na pięć numerowanych rozdziałów. Pracę kończy: *Spis i źródła Ilustracji, Bibliografia* (380 pozycji literatury) oraz dwa *Streszczenia* w języku polskim i angielskim. W pracy zamieszczono 640 przypisów oraz 158 ilustracji.

2. Uwagi dotyczące wyboru tematu, zakresu i celu pracy.

Zawartość i schemat pracy

Do podjęcia wybranego tematu skłoniły autorkę „osobiste zainteresowania tematyką leczniczych właściwości przyrody oraz jej terapeutycznego oddziaływania na człowieka” oraz zagadnienia związane ze sposobem kształtowania terenów zieleni przy obiektach leczniczych”.

Doktorantka, z wykształcenia architekt krajobrazu podejmuje temat niezwykle ważny, ale niezbyt często jeszcze w kraju przedstawiany. Autorka skupia się na uporządkowaniu dotychczasowej wiedzy z zakresu projektowania i funkcjonowania założeń ogrodowych oraz ich znaczenia w procesie leczenia i rekonwalescencji pacjentów. Doktorantka zwraca uwagę także na znaczenie ogrodów przyszpitalnych w kontekście poprawy warunków pracy personelu. Podkreśla również znaczenie jakie powinna mieć popularyzacja zakładania ogrodów przyszpitalnych.

Głównym celem pracy, jaki założyła sobie Doktorantka było określenie współczesnych tendencji w kształtowaniu ogrodów przy szpitalach i innych obiektach leczniczych oraz analiza i uporządkowanie wiedzy „na temat światowych tendencji związanych z projektowaniem ogrodów przyszpitalnych,

Według Autorki badania najlepszych rozwiązań projektowych mogą stanowić punkt wyjścia do poprawy obecnego podejścia do kształtowania otoczenia szpitali w Polsce. Temat podjęty przez doktorantkę nie jest nowy, ale został ujęty w specyficzny sposób na tle szeroko przeanalizowanej historii i teorii kształtowania założeń ogrodowych związanych bezpośrednio z obiektami lecznictwa.

Zakres terytorialny i czasowy pracy

Doktorantka w swojej pracy bada i porównuje wybrane realizacje architektoniczno-ogrodowe o różnej funkcji, powstałe głównie w Stanach Zjednoczonych i w Europie na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat (2010-2020). Badaniami objęła 16 placówek medycznych w Stanach Zjednoczonych oraz 14 w Europie, w tym zamieściła przykłady ze Szwecji, Norwegii, Danii, Wielkiej Brytanii, Austrii, Hiszpanii oraz jeden przykład z Polski. Ramy czasowe pracy nie ograniczają się zasadniczo do lat 2010-2022, bowiem autorka podbudowuje badania szeroko ujętą częścią historyczną, wprowadzającą w badane zagadnienia.

Badania Autorki ukierunkowane są na uzasadnienie znaczenia powiązania obiektu leczniczego z ogrodem w kontekście „zdrowia fizycznego i emocjonalnego pacjentów oraz ich szybszego powrotu do zdrowia”. Tak ujęta problematyka badawcza nie została do tej pory opisana kompleksowo, co stanowiło dla doktorantki podstawę do podjęcia tego zadania.

Autorka sformułowała następującą główną tezę pracy:

„Tereny zieleni przy współczesnych obiektach leczniczych przyjmują różnorodny charakter w zakresach: funkcjonalno-przestrzennym, ekologicznym z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju oraz przyrodniczym, współtworząc wraz z kompleksem leczniczym przestrzeń o szczególnych walorach leczniczych”.

Dodatkowo Autorka sformułowała 5 tez pomocniczych tj:

„teza pomocnicza nr 1: Powiązanie budynku leczniczego z ogrodem przyczynia się do polepszenia zdrowia fizycznego i emocjonalnego pacjentów oraz ich szybszego powrotu do zdrowia

teza pomocnicza nr 2: Forma ogrodów przy obiektach leczniczych powinna być dostosowana do profilu działalności placówki i potrzeb pacjentów; –

teza pomocnicza nr 3: Połączenie środowiska zewnętrznego z obiektem leczniczym jest cenną formą wsparcia w zakresie edukacji i integracji z przyrodą;

teza pomocnicza nr 4: Tereny zieleni przy obiektach leczniczych przyczyniają się do poprawy relacji społecznych (pacjent – personel medyczny, szpital – otoczenie społeczne);

teza pomocnicza nr 5: Projektowanie zieleni zgodne z zasadami ekologii oraz zrównoważonego rozwoju czyni placówkę leczniczą odporniejszą na skutki zmian klimatycznych, a także sprzyja obniżeniu kosztów jej utrzymania i zmniejsza negatywne oddziaływanie na środowisko”

W studiach i badaniach mgr inż. arch. Darii Mikołajów wykonanych w ramach przewodu doktorskiego można wyodrębnić kilka postawionych przez autorkę zadań naukowych. Autorka na podstawie przeglądu literatury przyjmuje założenie, że postrzeganie ogrodu nie ogranicza się jedynie do funkcji ozdobnej, ale coraz częściej stają się one integralną częścią obiektów leczniczych a przez to także samego procesu leczenia.

Na tej podstawie Autorka obejmuje badaniami i analizą wybrane rozwiązania architektoniczno - przestrzenne obiektów związanych z lecnictwem, powiązanych funkcjonalnie z przestrzenią ogrodową. Logiczną konsekwencją uzasadnienia wyboru tematu było określenie jako przedmiotu badań referencyjnych przykładów dobrze rozwiązanych zespołów szpitalnych. Doktorantka bada ponad trzydzieści obiektów powstałych w okresie ostatnich dziesięciu lat stanowiących „grupę badawczą”. Przeprowadza badania zarówno od strony teoretycznej pod kątem zmian aktualnego stanu wiedzy na temat „potrzeb ludzkich związanych z kontaktem z naturą”, jak i praktycznej. Umożliwiło to Autorce przyjęcie określonych kryteriów wskazanie głównych doboru obiektów badań. Jako podstawowe kryterium przyjęła „profil działalności danej placówki leczniczej oraz rodzaj powiązań funkcjonalnych i przestrzennych”. Badania i analizy prowadzone na podstawie dwóch grup pytań badawczych Pierwsze dotyczyły ujęcia zagadnienia w kontekście historycznym - „Jak wyglądała świadomość leczniczych walorów przyrody w przeszłości? – W jaki sposób wiedza dotycząca leczniczej wartości przyrody wpływała na kształtowanie przestrzeni przy obiektach leczniczych i jakie było ich oddziaływanie na pacjentów?” druga grupa pytań dotyczyła współczesności - Jak współcześnie kształtuje się ogrody związane z placówkami leczniczymi? – Jakie tendencje można wyróżnić w kształtowaniu terenów zieleni związanych z obiektami leczniczymi?. Według recenzentki te właśnie pytania stanowiły podstawę badań Autorki. Nie potrzebne było formułowanie aż pięciu tez pomocniczych w pracy, oraz wątpliwości budzi teza, w której już na początku pracy Autorka udowadnia jej zasadność.

3. Metody badawcze

Autorka jako podstawową metodę badawczą w swojej pracy przyjęła studia literaturowe, tj. analizę opracowań i źródeł literaturowych dotyczących historii medycyny, farmacji w kontekście historii rozwoju medycyny i szpitalnictwa, które stanowiły podstawę przygotowania tła historycznego. Badanie współczesnych tendencji w kształtowaniu ogrodów przy obiektach leczniczych, przedstawieniem tła, które ukazuje zmieniający się stosunek człowieka do przyrody i znaczenia ogrodu jako miejsca leczniczego. Badania zasadnicze związane z tematem dysertacji autorka prowadziła stosując metodę *desk research*, jako studia przypadków, analizując szczegółowo dostępne dokumentacje projektowe poszczególnych obiektów, relacje użytkowników. Ważnym elementem wykorzystanym we wprowadzeniu stanowił przegląd badań dotyczących korzyści płynących z kontaktu z przyrodą i zagadnień szeroko pojmowanej jakości współczesnego lecnictwa, w tym jakości projektowania środowiska architektonicznego z uwzględnieniem otoczenia przyrodniczego obiektów szpitalnych. Tak ujęte badania stanowią znaczną wartość merytoryczną i mocną podbudowę pod treści ujęte w

rozdziale trzecim. Autorka analizuje wybrane przykłady stosując metodę pogłębionego studium przypadku. Pozostałe metody badawcze to: obserwacja uczestnicząca i analiza jakościowa realizacji. Problematyka omówiona w poszczególnych rozdziałach dobrze oddaje ich miejsce w całej strukturze pracy.

Recenzentka stwierdza, że w dysertacji przyjęto prawidłowe metody badawcze. Pani mgr inż. arch. Daria Mikołajów zaproponowała różnorodne metody badawcze, pokazując zasięg i szczegółowość planowanych dociekań naukowych. Na tej podstawie Doktorantka sporządziła obszernie analizy wszystkich obiektów grupy badawczej starannie porządkując zgromadzone informacje. Istotnym elementem pracy są analizy dostępnych dokumentacji projektowych. Autorka na tej podstawie opracowała wyniki badań, wyciągając wnioski i potwierdzając postawioną tezę.

4. Struktura i główne tezy pracy

Podjęta tematyka jest ważna, ciekawa i aktualna w kraju, o czym świadczy chociażby brak w badanym okresie przykładu zrealizowanego z Polski. Struktura pracy jest dobrze opracowana, zgodnie z zasadami warsztatu naukowego, czytelna, chociaż autorka nie uniknęła zbytniego rozdrobnienia poszczególnych rozdziałów (od 3 do 5).

Dysertacji składa się z pięciu rozdziałów, w tym: pierwszy rozdział zawierający wstęp oraz trzech zasadniczych rozdziałów i podsumowania pracy (w Rozdziale V, 13 stron).

Rozdział I (27 stron) zatytułowany jako *Wstęp* zawiera zasadnicze założenia przyjęte w pracy. Autorka przedstawia szczegółowo podjęty problem badawczy z przedstawieniem źródła podjęcia tematu pracy i jej celu oraz stan badań dotyczący badanych zagadnień. Doktorantka przedstawia również rodzaje materiałów źródłowych na podstawie których będzie analizować badane obiekty.

W Rozdziale II (56 stron), Autorka przedstawia w ujęciu historycznym omawiane w pracy zagadnienia. W ujęciu interdyscyplinarnym przedstawia historię rozwoju medycyny, farmakologii, szpitali, kończąc rozdział omówieniem zmian zachodzących w postrzeganiu leczniczej wartości przyrody we współczesnym leczeniu.

Rozdział III (56 stron) zawiera *Wprowadzenie do analizy*, gdzie autorka omawia współczesne podejście do kształtowania przestrzeni wokół obiektów leczniczych oraz zagadnienia teoretyczne obrazujące zależności pomiędzy przyrodą a obiektami leczniczymi oraz ich wpływ na zdrowie pacjentów i dobrostan personelu. Rozdział uzupełnia o aktualne definicje i terminologię powiązaną z badanymi zagadnieniami. Rozdział drugi i trzeci stanowią mocną merytorycznie podbudowaną część dysertacji. Doktorantka w sposób właściwy przechodzi od problematyki ogólnej poprzez uszczegółowienie tematu do badań poszczególnych zespołów leczniczych.

Rozdział IV (121 stron) zatytułowany *Studia przypadków* stanowi najważniejszą część badawczą dysertacji. Autorka przedstawia w nim badania wybranych obiektów w kontekście analiz kształtowania ogrodów związanych z wybranymi typami obiektów lecznictwa. Autorka wyszczególnia cztery grupy placówek leczniczych, w tym szpitale ogólne, pediatryczne, psychiatryczne i onkologiczne. Dla każdej z grup przyjmuje ten sam schemat analiz. Po charakterystyce ogólnej przyjmuje kryteria wyboru obiektów oraz kryteria analiz uwzględniające cztery główne elementy tj. układ funkcjonalno-przestrzenny budynków z

terenem zieleni, ich dostępność, typy występujących ogrodów, uwzględniające potrzeby użytkowników - pacjentów i personel oraz formy terapii. Jako drugie kryterium przyjmuje odniesienie do zagadnień projektowych ekologicznego i zrównoważonego rozwoju wybranego zespołu leczniczego. Jako trzecie kryterium ocen autorka przedstawia aspekt przyrodniczy w odniesieniu do zastosowanych typów roślin w ogrodach, ich walorów terapeutycznych i ekosystemowych. Czwarte kryterium dotyczy aspektu ekonomicznego, związanego zarówno z kosztami inwestycji i jej utrzymania terenów ogrodowych oraz z finansowymi korzyściami skróconego pobytu pacjentów w szpitalu. Założenie takiego samego sposobu oceny dla wszystkich badanych placówek stanowi dobrą bazę do podsumowania obejmującego współczesne tendencje w kształtowaniu poszczególnych wyodrębnionych w pracy grup obiektów leczniczych. W ten sam sposób Autorka analizuje szpitale ogólne, szpitale dziecięce, ośrodki i szpitale psychiatryczne, ośrodki i szpitale onkologiczne. Analizy architektoniczne ilustruje głównie fotografiami i wybranymi fragmentami dokumentacji projektowych.

– Rozdział V (30 stron) zatytułowany *Podsumowanie pracy, wnioski i zalecenia projektowe* stanowi podsumowanie przeprowadzonych analiz projektów wybranych obiektów w postaci wytycznych do projektowania ogrodów leczniczych przy placówkach leczniczych. Dysertacja kończy spis źródeł ilustracji(158) oraz wykaz pozycji bibliograficznych (380).

5. Uwagi merytoryczne do zawartości pracy.

. Ogrody przy obiektach leczniczych, które stanowią istotne uzupełnienie współczesnych form obiektów lecznictwa zostały przedstawione w sposób właściwy oraz interesujący. Istotne elementy swojej pracy, tj. uzasadnienie podjętych badań, przedmiot i zakres pracy, cele pracy, metodę badawczą, stan badań, źródła i terminologię należy uznać z bardzo dobrze dobrane. Nie budzi zastrzeżeń określenie podstawowej grupy badawczej. Doktorantka poradziła sobie także z określeniem ram czasowych i wyborem kryteriów do oceny obiektów. Bardzo dobrze przeprowadziła analizę stanu badań, skrupulatnie omawiając źródła i literaturę. Trochę na wyrost przedstawiła tezę pracy udowodniając ją jednocześnie, co w rezultacie nie zostało omówione w podsumowaniu. Zasadnicze badania współczesnych tendencji w kształtowaniu ogrodów przy obiektach leczniczych Autorka poprzedza przedstawieniem tła historycznego ukazującego „zmieniający się stosunek człowieka do przyrody i znaczenia ogrodu jako miejsca leczniczego”. Autorka w swoich badaniach skupiła się na obiektach zrealizowanych w Stanach Zjednoczonych i w Wielkiej Brytanii, nie do końca przekonywująco uzasadnia ich wybór, jak pisze: „z uwagi na znaczną popularność zagadnienia oraz stosunkowo dużą liczbę realizacji ogrodów przyszpitalnych”. Znaczący niewątpliwie jest przegląd badań dotyczących korzyści płynących z kontaktu z przyrodą, który znakomicie obrazuje kierunki i podstawy współczesnego kształtowania tego typu zespołów. Autorka przedstawiła złożoność problemu i jego interdyscyplinarność na podstawie badan zbioru 30 zespołów szpitalnych, jako referencyjnych, w tym 13 europejskich. Są to : North Zealand Hospital w Hillerød (Dania), Helix Forensic Psychiatry Clinic we Flemingsberg (Szwecja), Kronstad Psychiatric Hospital w Bergen (Norwegia), Helsingborg Hospital (Szwecja) i Psychiatric Hospital w Slagelse (Dania), Royal Edinburgh Hospital for Mental and Nervous Disorders (Szkocja), trzy przykłady z Wielkiej Brytanii (Alder Hey Children’s Hospital w Liverpoolu, Maggie’s Cancer Centre w Manchesterze i Maggie’s Oldham), dwa zespoły z Austrii - Klinikum Klagenfurt am Wörthersee, Krankenhaus Vienna North i dwa z Hiszpanii, zrealizowane w Barcelonie (Residence and Day Center for the Mentally Handicapped i Kálida Sant Pau Center) Na tle tych realizacji, jedyny obiekt z Polski - Narodowego Instytutu Onkologii Państwowego

Instytutu Badawczego im. Marii Skłodowskiej-Curie w Gliwicach” przedstawiony w formie konkursowej wygląda skromnie.

6. Styl i strona edytorska pracy, język ,dobór materiału ilustracyjnego

Pomimo powyższych drobnych uwag mogę stwierdzić , że strona edytorska pracy nie budzi zastrzeżeń. Napisana jest dobrym, fachowym językiem. Przegląd literatury jest opisany prawidłowo, ilość odniesień i wykaz źródeł wykorzystanych w pracy pokazuje bardzo dobrą podbudowę merytoryczną pracy, wiedzę Autorki i znajomość literatury naukowej. Przypisy dolne i wszelkie odwołania wykonane są właściwie. Ilustracje są dobrane właściwie, chociaż są to tylko materiały pozyskane z publikacji i stron internetowych, co często uniemożliwia ich dokładne analizy. W kilku przykładach brak czytelnych układów funkcjonalno-przestrzennych całych założeń utrudnia dokładną identyfikację stref ogrodowych czy też powiązań między budynkami a ogrodami. Nie ułatwia tego również niezbyt czytelna legenda w języku angielskim. (np. il.70,71,76,80,88,93,108).

Podsumowanie i konkluzja końcowa

Pomimo zawartych w recenzji uwag porządkujących pracę mogę stwierdzić, że przedstawiona do recenzji dysertacja jest dojrzałą pracą, spełniającą wymagania stawiane pracom doktorskim. Niniejsza recenzja daje podstawę do wyrażenia pozytywnej opinii o właściwym poziomie merytorycznym i naukowym rozprawy.

Stwierdzam, że praca przygotowana przez Panią mgr inż. arch. Darię Mikołajów pt: „**Współczesne tendencje w kształtowaniu ogrodów przy szpitalach i innych obiektach leczniczych w Stanach Zjednoczonych i Europie oraz ich kontekst historyczny**”

napisana na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej pod kierunkiem

Pani prof. dr hab. inż. arch. prof. dr hab. inż. arch. Marzanny Jagiełło, spełnia wymogi Ustawy o stopniach i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. nr 65, poz. 595, z 2003 r. z późn. zmianami) i może stanowić podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w dziedzinie architektury i urbanistyki.

Wnioskuje o dopuszczenie pracy do publicznej obrony.

Prof. dr hab. inż. arch. Elżbieta Przesmycka,